

Nr 34.*Utlåtande i anledning av väckta motioner rörande fråga om vattenbyggnadsföretag i Mörrumsån.*

Tredje lagutskottet har behandlat tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen inom första kammaren nr 364 av herr *Hällgren* och nr 365 av herr *Persson, Karl*, samt inom andra kammaren nr 17 av herr *Johnsson* i Kastanjegården *m. fl.*

I motionerna hemställes,

i nr I: 364 »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte framhålla angelägenheten utav att såväl kronans som fiskerinäringens intressen tillvaratagas vid behandlingen av förslag till nya kraftverksbyggnader vid Mörrumsån i Blekinge så att Mörrumsåns förnämsta uppgift i fortsättningen som hittills blir att vara ett laxförande och laxproducerande vattendrag;

att, därest ärendet domstolsvägen ställes inför Kungl. Maj:ts avgörande, Kungl. Maj:t, innan beslut fattas, underställer detsamma riksdagens prövning; samt

att Kungl. Maj:t måtte undersöka och vidtaga åtgärder för att på annat sätt främja elkraftförsörjningen, företagsverksamheten och sysselsättningen inom länet och i orten»;

i nr I: 365 »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om snara åtgärders vidtagande för att kraftverksprojekt i så god tid föreläggas våra fiskerivårdande myndigheter, att dessa givas tillräcklig tid för undersökningar om vandringsfiskens vanor i hela det vattendrag, där kraftverksbygget planeras,

att Kungl. Maj:t låter fiskerimyndigheterna företaga en utredning om hela Mörrumsåns produktionsområde från åns mynning och ända upp i källsjöarna för att icke blott avgiva yttrande i det nu aktuella byggnadsprojektet i nedre delen av ån utan även förslag till förbättringar i vad det gäller vandringsfiskens framsläppande så långt detta vattenområde sträcker sig, samt

att intet nytt kraftverksbyggande i Mörrumsån under tiden får ske»; ävensom

i nr II: 17 »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att åtgärder vidtages i syfte att bevara Mörrumsån i Blekinge såsom laxproducerande och laxförande vattendrag».

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna.

Över dessa har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver yttranden inhämtats från kammarkollegiet, kommerskollegiet, domänstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, fiskeristyrelsen samt länsstyrelserna i Kronobergs och Blekinge län. På begäran av utskottet har yttranden över motionerna därjämte avgivits av Smålands och Blekinge handelskammare samt Svenska naturskyddsföreningen. Svenska sydkustfiskarnas centralförbund, som jämväl lämnats tillfälle att yttra sig i ärendet, har icke inkommit med något yttrande.

Inledning.

Mörrumsån, som har en längd av 180 kilometer, upprinner i Korsberga socken av Jönköpings län, flyter åt söder genom Kronobergs län, bl. a. genom sjöarna Madkroken, Örken, Helgasjön, Salen och Åsnen, samt fortsätter med stark lutning (137 meter på 40 kilometer) i en dalgång genom Blekinge till sitt utlopp i Östersjön vid Elleholm, sju kilometer väster om Karlshamn. Å sträckan Åsnen — utloppet i havet finns, frånsett en dammbyggnad för tillfällig reglering av Åsnen samt ett par kraftverk av mindre betydelse, följande anläggningar för utnyttjande av vattenkraften, nämligen Fridafors övre kraftverk och Fridafors nedre kraftverk, tillhöriga Fridafors fabriks aktiebolag, vartdera med en fallhöjd av omkring sju meter, Hemsjö övre kraftverk och Hemsjö nedre kraftverk, tillhöriga Sydsvenska kraftaktiebolaget, det förstnämnda med en fallhöjd av omkring 15,5 meter och det sistnämnda med en fallhöjd av omkring 11 meter, samt Mariebergs kraftverk, tillhörigt Nils Swartlings dödsbo, med en fallhöjd av omkring 5 meter. För samtliga dessa kraftverk finns föreskrift om ålyngelledare. Laxtrappa däremot är f. n. föreskriven endast beträffande Mariebergs kraftverk.

Sydsvenska kraftaktiebolaget har hos Söderbygdens vattendomstol begärt tillstånd att ytterligare utbygga vattenfallen i Mörrumsån genom anläggning av kraftverk vid Granö i Kronobergs län samt vid Härnäs, Hemsjö — å ungefär samma plats som nuvarande Hemsjö övre kraftverk, vilket nu anses uttjänt — och Vittskövle i Blekinge län. Därjämte har bolaget begärt tillstånd till korttidsreglering i ån. Frågan, huruvida det begärda tillståndet skall beviljas, är f. n. under vattendomstolens prövning.

Spörsmålet om skydd för laxfisket vid den utbyggnad av vårt lands vattenfall, som i synnerhet de sista årtiondena ägt rum i en alltmera stegrad takt, har vid flera tillfällen behandlats av de lagstiftande myndigheterna. Sålunda föreslogs i två motioner, I: 232 och II: 373, vid 1948 års riksdag en fullständig inventering av landets rinnande vattendrag såsom en första åtgärd i avsikt att skapa ökade möjligheter för produktiv fiskodling. I motionerna togs i första hand sikte på lax- och laxöringsfisket. Mörrumsån näm-

des dock ej särskilt. På hemställan av jordbruksutskottet, som hänvisade till vissa pågående undersökningar samt förklarade sig förutsätta att fiskeristyrelsen skulle ha sin uppmärksamhet riktad på ifrågavarande spørsmål, föranledde motionerna ej någon riksdagens åtgärd.

Vid riksdagens vårsession i år företogs i enlighet med förslag i propositionen nr 23 vissa ändringar i vattenlagen, vilka ändringar i huvudsak syftade till att bereda ökat skydd för fisket vid vattenkraft- och vattenregleringsföretag samt vid flottning. Ändringarna berörde emellertid ej de regler i vattenlagen, som stadgar förutsättningar för att byggande i vatten må äga rum, utan avsåg endast att, då tillstånd lämnas, i högre grad än tidigare tillgodose fiskeintressena.

Det nu ifrågasatta utbyggandet av vattenfallen i Mörrumsån berördes direkt i en vid 1952 års riksdag i andra kammaren av herr von Seth framställd interpellation, i vilken hemställdes om en redogörelse från statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, hur man från statsmakternas sida såg på frågan med speciell hänsyn till laxfisket. Statsrådet försäkrade i sitt svar att spørgsmålet om kraftverksbyggandets inverkan på laxfisket följdes med oavslätlig uppmärksamhet. Beträffande den aktuella frågan om utbyggandet av vattenfallen i Mörrumsån yttrade statsrådet — under framhållande av att målet härom vid vattendomstolen befann sig på ett förberedande stadium — att det vore möjligt att det vid den fortsatta behandlingen kunde komma att visa sig, att kraftintresset i detta fall åtminstone tills vidare borde få stå tillbaka för fiskeriintresset.

Tillämpliga lagbestämmelser.

Som allmän förutsättning för att sådant byggande i vatten må ske som medför skada å annans egendom eller berör allmänna intressen, gäller enligt 2 kap. 3 § första stycket vattenlagen, att nyttan av byggnaden eller den del därav, som föranleder skadan, efter avdrag av byggnadskostnaden uppgår till det dubbla av skadan å annan tillhörig egendom eller, i fråga om skada å åker och äng, till det tredubbla.

I andra stycket av nyssnämnda paragraf stadgas emellertid att byggande i vatten i vissa fall icke får äga rum, ehuru den allmänna förutsättningen i första stycket är uppfylld. Dessa fall är sådana, där byggandet skulle medföra väsentliga skadeverkningar ur allmän eller social synpunkt. Andra stycket har följande lydelse:

Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att fiskerinäring av större betydenhet lider väsentligt förfång, må byggnaden, ändå

att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara.

I de fall som avses med detta stadgande — liksom då förutsättningar för tillåtlighet enligt första stycket ej föreligger — kan emellertid, enligt paragrafens tredje stycke, Kungl. Maj:t på hemställen av vederbörande vattendomstol lämna medgivande till byggnaden, om denna prövas vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt.

Yttrandena.

Av remissinstanserna tillstyrker kammarkollegiet, domänstyrelsen, fiskeristyrelsen, Smålands och Blekinge handelskammare samt Svenska naturskyddsföreningen mer eller mindre långtgående åtgärder från riksdagens sida i anledning av motionerna. Kommerskollegiet och vattenfallsstyrelsen samt länsstyrelserna i Kronobergs län och Blekinge län anser icke någon riksdagens åtgärd påkallad.

Kammarkollegiet framhåller i fråga om motionen I: 364 att det utan vidare är klart, att § 77 regeringsformen icke är direkt tillämplig på den på Kungl. Maj:t enligt vattenlagen ankommande prövningen av ett företags tillåtlighet, samt att åtskilliga skäl synes tala mot att analogiskt tillämpa lagrummet. Kollegiet fortsätter:

Innan Kungl. Maj:t träffar sitt avgörande i mål, som underställts enligt 2 kap. 3 § sista stycket vattenlagen, tillämpas ett omfattande remissförfarande, varigenom representanter för de intressen, som beröras av frågan, erhålla tillfälle att för Kungl. Maj:t framlägga sina synpunkter. Skulle detta förfarande utsträckas till att omfatta även ett inhämtande av riksdagens mening, synes Kungl. Maj:ts prövning få karaktär av ekonomisk lagstiftning in casu enligt § 89 regeringsformen, en utveckling, som icke kan ha varit avsedd vid vattenlagens tillkomst och som får anses stå i strid med vattenlagens bestämmelse om Kungl. Maj:ts befogenhet att pröva och avgöra tillåtlighetsfrågan.

Vidkommande det tredje yrkandet i motionen får kollegiet anmärka, att Mörrumsåns utbyggnad har ganska ringa betydelse för kraftproduktionen i landet och att länets behov av elkraft utan större svårighet kan tillgodoses från andra kraftverk till priser, som i varje fall icke kunna antagas komma att överstiga dem, som kraften från de nya kraftverken i Mörrumsån kommer att betinga. Verkan av eventuella kraftverksbyggen vid Mörrumsån på företagsamheten och sysselsättningen inom länet, ehuru lokalt och för viss tid av betydelse, förefaller på det hela taget att vara tämligen ringa. De föreliggande problemen synas icke vara av en sådan storlek att de böra i första hand föranleda några särskilda Kungl. Maj:ts åtgärder utan det lär böra ankomma på länsstyrelsen att taga erforderliga initiativ och efter utredning göra de framställningar och framlägga de förslag, som förhållandena må påkalla.

Beträffande motionen I: 365 anför kollegiet bland annat:

Den ändring av 11 kap. 27 § vattenlagen, som företogs år 1952 och vilken jämte kungl. kungörelsen den 24 april 1953 angående förberedelse av vissa företag enligt vattenlagen erhåller sin fulla tillämpning den 1 juli 1954, torde beträffande de största eller mest ingripande vattenbyggnadsföretagen vara ägnad att ge fiskerimyndigheterna något bättre rådtrum för undersökningar av företagens skadeverkningar på fisket. Detta rådtrum blir dock utan värde, om på grund av otillräckliga resurser det ej finns möjlighet att utnyttja det. Förevarande spörsmål synes därför väsentligen gälla tillgång på personal och medel. Utan ökning av dessa torde det ej vara möjligt att tillgodose vad i motionen i denna del yrkats.

Det andra yrkandet avser något som får anses utgöra ett led i den utredning, vilken bör föregå en prövning av frågan om Mörrumsåns avsätande för laxreproduktion. — — —

Det sista yrkandet i motionen om inställande av kraftverksbyggen i Mörrumsån i avbidan på nyss berörda utredning kan ej effektueras i fråga om domstolsförfarandet, vilket ej kan förhindras genom något administrativt ingripande. Frågan om byggnadstillstånd efter det vederbörligt medgivande till kraftverksbyggena lämnats av vattendomstol synes böra prövas ur arbetsmarknadssynpunkt, och om förutsättningarna för byggnadslov i övrigt äro för handen, synes en vägran icke vara möjlig av den anledningen att utbyggnaden ur vissa synpunkter, vilka ej falla under arbetsmarknadsstyrelsens bedömande, skulle vara mindre önskvärd. Kollegiet anser därför att motionärens hemställan på denna punkt icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

I fråga om motionen II: 17 yttrar kollegiet:

Såvitt kollegiet kan bedöma, är bevarandet av och det fulla utnyttjandet av Mörrumsån för laxreproduktionen den effektivaste åtgärd, som står Sverige till buds för att vidmakthålla en laxstam i Östersjön.

Kostnaderna synas ej heller behöva bli avskräckande stora. Under förutsättning att domstolarna och Kungl. Maj:t ej finna skäl att lämna tillstånd till utbyggnad av nu ifrågavarande kraftverk torde kostnaderna kunna begränsas till anordnande av laxtrappor vid Hemsjö samt åtgärder för rening av det avloppsvatten, för vilket ån utgör recipient, i den mån vederbörande företag och kommuner icke kunna åläggas att vidtaga erforderliga åtgärder. Skulle åter tillstånd erhållas till kraftverksbyggena, ställer saken sig något annorlunda. Det kan då bli nödvändigt att i det allmännas ägo överföra de strömfällen, som äro i fråga att utbyggas. Med hänsyn till fallens relativt ringa storlek och de höga utbyggnadskostnaderna samt de omfattande skadeförebyggande åtgärder, som måste vidtagas vid en utbyggnad, måste råkraften i fallen ha ett ganska lågt värde. För att förhindra en utbyggnad torde det ej heller vara nödigt att förvärva alla strömfällen i ån utan endast majoritetsandelarna i de utbyggnadsvärda, vilket ytterligare skulle begränsa kostnaderna. Varken bestämmelserna i expropriationslagen eller i vattenlagen synas emellertid för närvarande medge ett tvångsvis överförande av strömfällen i det allmännas ägo i syfte att förhindra deras utbyggnad av hänsyn till fiskets intressen. Kollegiet vill emellertid förorda att en sådan ändring av expropriationslagen förberedes, som möjliggör tvångsvis förvärf av vattenrätt i defensivt syfte, för tillgodoseende av ett betydande allmänt intresse, som icke kan med säkerhet tillgodoses i annan ordning.

Kollegiet anför härefter som slutomdöme följande:

Kollegiet anser ifrågavarande motioner böra föranleda ett riksdagens principuttalande om Mörrumsåns avsättande för laxreproduktion och laxfångst ävensom en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om skyndsamt utredning i fråga om erforderliga åtgärder till detta syftemåls uppnående, däribland en sådan ändring av expropriationslagen, som kan göra det möjligt för Kungl. Maj:t och kronan att förvärva utbyggnadsvärda strömfall för att förhindra deras utbyggnad.

Kommerskollegiet hänvisar till en uppgift av Sydsvenska kraftaktiebolaget att i de planerade kraftstationerna beräknades en energimängd av omkring 194 miljoner kilowattimmar kunna produceras per år samt att därjämte en ökning av energiproduktionen i andra företag tillhöriga stationer vid Fridafors och Marieberg med omkring 31 miljoner kilowattimmar årligen kunde bli möjlig. Kollegiet framhåller i anslutning härtill att den totala produktionen av elektrisk energi i Sverige år 1953 var ungefär 22 350 miljoner kilowattimmar, innebärande en ökning med 1 650 miljoner kilowattimmar från år 1952, samt fortsätter:

Det energitillskott som kan utvinnas genom de ovan nämnda kraftverksutbyggnaderna i Mörrumsån är sålunda ej av någon avgörande betydelse för landets energiförsörjning. De äro emellertid belägna i ett underskottsområde och därför av större värde än vad jämförelsen ovan kan ge vid handen. Sannolikt kan energien dessutom produceras till lägre pris än vad överförd norrlandskraft skulle betinga. Kraftbolaget räknar sålunda enligt uppgift preliminärt med att mot en energikostnad av 2,9 öre/kWh för norrlandskraft skulle svara ca 1,8 å 1,9 öre/kWh för den i Mörrumsån producerade kraften. Vidare har i ärendet framhållits att kraftverksbyggena skulle medföra arbetstillfällen och resultera i varaktiga inkomst- och skatteobjekt för de berörda orterna.

Kollegiet erinrar härefter om att frågan om skydd för fisket vid vattendragens exploatering för kraftändamål under senare år i skilda sammanhang upptagits till behandling samt anför:

Med hänsyn till den skärpta uppmärksamhet, som sålunda redan ägnas frågan såväl från statsmakternas sida som från andra håll, borde — såvitt Kollegium kan bedöma — särskilda åtgärder i motionernas syfte ej vara av behovet påkallade. Ur principiell synpunkt förefaller betänkligt att — såsom ifrågasättes i åtminstone en av motionerna — tillskapa ett speciellt prövningsförfarande för de aktuella vattenkraftsutbyggnaderna i Mörrumsån. Enligt Kollegii uppfattning böra dessa utbyggnadsfrågor prövas enligt vattenlagens normala regler.

Domänstyrelsen förklarar sig helt dela de synpunkter som andragits i kammarkollegiets yttrande. I fråga om kammarkollegiets förslag till viss ändring i expropriationslagstiftningen framhåller styrelsen dock att den föreslagna ändringen knappast skulle kunna bereda skydd åt andra strömfall än sådana, som representerar ett relativt lågt utbyggnadsvärde — såsom fallet vore beträffande Mörrumsån — av den anledningen att staten

sannolikt icke kunde vara villig att ställa medel till förfogande för inlösen av vattenkraft i den utsträckning som skulle erfordras för att tillgodose allmänna intressen. Styrelsen fortsätter:

Styrelsen anser på grund härav, att, jämsides med kammarkollegiets förslag om expropriation av vattenrätt, det bör utredas huruvida icke vattenlagens bestämmelser i 2 kap. 3 § om skydd för vissa allmänna intressen, bl.a. fiske och natur, böra omarbetas på sådant sätt, att en prövning av vattenbyggnadsföretags tillåtlighet kommer till stånd, som mera likformigt och bättre än nuvarande prövningsförfarande tillgodoser de allmänna intressena. Därest kollegiets förslag om expropriation av strömfall genomföres utan att nämnda bestämmelser i vattenlagen ändras, kan man befara, att domstolarna finna fog för en tillämpning av det åberopade lagrummet, som ur fiskets och naturskyddets synpunkter är ännu mera otillfredsställande än den, som hittills i övervägande antalet fall praktiserats.

Sammanfattningsvis uttalar styrelsen följande:

Styrelsen anser ifrågavarande motioner böra föranleda ett riksdagens principuttalande om Mörrumsåns avsättande för laxproduktion och utnyttjande i vad angår kronans fiske enligt Kungl. Maj:ts föreskrifter i nådiga kungörelsen angående förvaltningen av kronans fisken den 8 juni 1951 ävensom en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om skyndsamt utredning *dels* i fråga om erforderliga åtgärder för möjliggörande av tvångsvis förvärv av vattenrätt i defensivt syfte, *dels* i fråga om ändring av 2 kap. 3 § vattenlagen.

Vattenfallsstyrelsen anser att Sydsvenska kraftaktiebolagets ansökan bör behandlas enligt vattenlagens ordinära regler samt att anledning saknas att i annan ordning än vattenlagen anvisar vidtagna åtgärder för att förhindra utbyggnaden.

Beträffande det i motionen I: 364 åberopade stadgandet i § 77 regeringsformen anmärker styrelsen:

Eftersom här icke är fråga om ett avyttrande utan om konsekvenser för kronans del av ett i vattenlagen stadfäst tvångsförfarande, tillämpligt, i likhet med vattenlagens regler i allmänhet, på såväl kronoegendom som egendom i enskild ägo, medför förenämnda bestämmelse i regeringsformen icke hinder för Kungl. Maj:t att utan riksdagens hörande efter underställning avgöra frågan om den aktuella vattenkraftutbyggnaden.

Ej heller i övrigt anser styrelsen någon riksdagens åtgärd påkallad i anledning av förevarande motioner.

Fiskeristyrelsen erinrar om att i förarbetena till 2 kap. 3 § andra stycket vattenlagen, som stadgar att hinder för tillstånd till vattenbyggnadsföretag kan föreligga bland annat därigenom att företaget skulle få till följd väsentligt förfång för fiskerinäring av större betydelse, såsom exempel på sådant förfång uttryckligen åberopas ett överbyggande av Mörrumsån i närheten av åns mynning.

Styrelsen anför vidare:

För den händelse att de föreliggande ansökningarna av Sydsvenska kraftaktiebolaget om tillstånd till utbyggnader, vilka nu äro föremål för prövning av Söderbygdens vattendomstol, kommer att hemställas Kungl. Maj:ts prövning, torde Kungl. Maj:t böra delges de i motionerna framförda betänkligheterna mot denna utbyggnad för beaktande av Kungl. Maj:t vid prövningen enligt 2 kap. 3 § tredje stycket vattenlagen.

Styrelsen förklarar sig dela de allvarliga bekymmer motionärerna hyser för laxfisket i Mörrumsån och i Östersjön samt för naturskyddet. Vidare understryker styrelsen uttalandet i vattenfallsstyrelsens yttrande rörande Mörrumsutbyggnadens ringa betydelse för elkraftförsörjningen i stort. Vad slutligen angår de utredningar som begäres i motionen I: 365 förutsätter fiskeristyrelsen att dessa kommer att verkställas under loppet av handläggningen vid vattendomstolen av ansökningarna om utbyggnad av Mörrumsån.

Länsstyrelsen i Kronobergs län redogör för den inverkan de ifrågasatta åtgärderna i Mörrumsån kan antagas få på förhållandena i länet samt yttrar härefter:

Ur allmän synpunkt är det givetvis av största betydelse, att de större kraftverksprojekten och vattenregleringarna bliva föremål för en allsidig och ingående utredning beträffande konsekvenserna för bl. a. fisket, landskapsbildn och klimatet ävensom att de myndigheter, som hava att bevaka det allmännas synpunkter, erhålla tillräcklig tid för att genomföra erforderliga undersökningar. Någon anledning synes dock icke föreligga att i det nu aktuella fallet om utbyggnad av kraftverken i Mörrumsån vidtaga särskilda åtgärder. Ärendet torde böra bedömas enligt föreskrifterna i gällande vattenlag, därvid de mot varandra stridande intressena få med iakttagande av de grundprinciper, varpå vattenlagstiftningen bygger, vägas mot varandra.

Länsstyrelsen i Blekinge län erinrar om att länsstyrelsen i yttrande till advokatfiskalsämbetet vid kammarkollegiet tillstyrkt Sydsvenska kraftaktiebolagets ansökningar om tillstånd att inom länet anlägga tre nya kraftverk i Mörrumån, dock endast under vissa i nämnda yttrande angivna villkor, avsedda att garantera att de skador som uppkommer genom kraftverksbyggena elimineras. I fråga om skyddet för fisket innebär dessa villkor *dels* att tillräckligt med vatten framsläppes nedanför Vittskövle kraftverk, så att laxen som hittills kan gå upp och leka, och *dels* att laxodlingsanstalt anlägges och dimensioneras så att tvååriga lax- och laxöringsungar kan uppfödas och utsläppas till sådant antal att kompensation erhålles för bortfallet av åns naturliga lekplatser. Länsstyrelsen tillägger att, innan Vittskövle kraftverk får byggas, full visshet måste ha vunnits om möjligheterna att genom laxodling åstadkomma denna kompensation.

Under hänvisning jämväl i övrigt till vad som anförts i yttrandet till advokatfiskalsämbetet uttalar länsstyrelsen vidare bl. a. följande:

Enligt länsstyrelsens uppfattning bör det vara möjligt att skydda berättigade intressen såväl när det gäller naturskönhet som när det gäller

fisket. Om detta icke vore möjligt, skulle länsstyrelsens yttrande ha utmynnat i ett avstyrkande av ansökningarna. — — —

Länsstyrelsen kan icke finna det riktigt, att frågan om kraftverksbyggnader i Mörrumsån skall behandlas i annan ordning än som gäller andra kraftverksbyggnader. Det finnes enligt länsstyrelsens förmenande icke anledning att vidtaga särskilda åtgärder utöver dem som vattenlagen anvisar för att hindra Mörrumsåns utbyggnad.

Länsstyrelsen delar däremot helt motionärernas uppfattning, att laxhavsfisket icke får försämrats, och förusätter, som ovan nämnts, att om en försämring skulle bli följden av Vittskövle kraftverk, detta kraftverk icke bör få komma till stånd.

Länsstyrelsen förutsätter emellertid i sitt yttrande, att skadeverkingarna kunna elimineras. Såsom i yttrandet framhållits komma kraftverken att få mycket stor betydelse för länet. Blekinge län är, liksom hela sydblocket, ett underskottsområde i fråga om elektrisk kraft. Utbyggnaden av Mörrumsån måste därför få betydelse för kraftförsörjningen inom nämnda område, icke minst ur försvarsberedskapssynpunkt. Ur arbetsmarknadssynpunkt äro kraftverksbyggena av stor betydelse för länet, då dessa beräknas ge arbete åt i runt tal 270 man under 8 år, vilket beräknas tillföra landsting och kommuner en skatteinkomst på 1 760 000 kronor. Vidare synas de sanitära olägenheter, som orsakas av stärkelsefabrikerna invid ån och som länge varit föremål för länsstyrelsens uppmärksamhet, kunna avhjälpas, om kraftverken komma till stånd, enär kraftbolaget utfäst sig att ekonomiskt stödja centraliseringen av stärkelsefabrikerna.

Smålands och Blekinge handelskammare yttrar:

Av motionerna synes framgå att de utredningar, som verkställets rörande kraftverksprojekt med samtidigt tillvaratagande av fiskerinäringens intressen, icke alltid äro så uttömmande att utredningsresultaten kunna accepteras av samtliga berörda parter. Handelskammaren tillstyrker därför att motionerna bifalles i så måtto att sakkunniga lämnas i uppdrag att närmare utreda de av motionärerna upptagna spörsmålen.

Svenska naturskyddsföreningen framhåller att Mörrumsåns dalgång av gammalt är känd för sin naturskönhet samt att den jämväl representerar betydande kulturvärden. I övrigt uttalar föreningen bl. a. följande:

Mörrumsåns laxfiske är uppenbart av största betydelse och dess värde har givetvis ökat i samband med att våra övriga laxförande vattendrag utbyggts och upphört att vara laxproducerande. Skadorna genom den begärda utbyggnaden kan icke bagatelliseras. Som tidigare nämnts har genom anläggningen vid Hemsjö alla lek- och yngelplatserna ovanför denna plats avstängts för laxfiskarna. Genom det planerade kraftverket vid Vittskövle skulle ytterligare 10 km lek- och yngelplatser komma att avstängas. Här nedanför finnas ännu 2 km lekplatser men även dessa skulle komma att undandragas laxen på grund av den ringa vattenframsläppningen. Sökanden avser att här endast släppa fram 4 m³/sek. Redan vid ca 7 m³/sek., vilken vattenmängd framsläpptes vid den omdebatterade provregleringen den 6 december 1953, blevo många lekplatser torrlagda.

Sökanden anser att laxbeståndet skall kunna upprätthållas genom laxodling, men det kan klart fastslås att det aldrig hitintills med dylika metoder vunnits några goda resultat.

Det står också klart att avsevärda regleringar i Åsnen m. fl. sjöar i Kronobergs län kunna befaras komma att begäras för att de föreslagna anläggningarna i Mörrumsån skola bli tillräckligt ekonomiska. Dessa regleringar skulle åstadkomma ytterligare betydande skador på en känslig kulturbygd, vilket allt bör ses i sammanhang med de aktuella ansökningarna.

Härtill kommer, att Mörrumsån ur kraftförsörjningssynpunkt är av underordnad betydelse och att svårigheter ej torde möta att utan ökad kostnad från annat håll förse Blekinge med den önskade elektriska energien.

Sammanfattningsvis kan alltså anföras att ett utbyggande av Mörrumsån skulle medföra spolierandet av oersättliga naturvärden, som när det gäller fisket även representera stora ekonomiska belopp av grundläggande betydelse för en stor yrkesgrupp, samt att möjligheterna att upprätthålla laxfiskproduktionen på konstlad väg åtminstone hittills visat sig i praktiken obefintliga.

Svenska naturskyddsföreningen anser det uppenbart att de aktuella kraftföretagen ej böra få komma till stånd. Det må i detta sammanhang påpekas att de potentiella möjligheterna att ovanför Hemsjö producera lax ytterligare höja värdet av ån ur fiskesynpunkt. Vidare får man icke nedvärdera fisket av tillfälliga orsaker, såsom vattenförorening eller liknande, vilka kunna hävas.

Föreningen vill alltså understödja kravet att Mörrumsån ovillkorligt skyddas. Även de mera vittgående önskemål som framförts i motionerna synas beaktansvärda.

Utskottet.

Som ovan nämnts har Sydsvenska kraftaktiebolaget hos vederbörande vattendomstol ansökt om tillstånd att tillgodogöra sig den outnyttjade vattenkraften i Mörrumsån genom kraftanläggningar vid Granö i Kronobergs län samt vid Härnäs, Hemsjö och Vittskövle i Blekinge län. Bolaget har dessutom för avsikt att reglera vattenframsläppningen i ån från Granö till Mörrumsåns utlopp. Frågan, huruvida tillstånd skall beviljas, är f. n. beroende av domstolens prövning.

Gemensamt för de nu ifrågakvarande motionerna är att de samtliga innehåller förslag till åtgärder, avsedda att bevara Mörrumsån som laxförande och laxproducerande vattendrag. I motionerna framhålles de olägenheter av skilda slag, som ett bifall till bolagets begäran enligt motionärernas mening skulle medföra, samt jämväl vissa skäl, som i övrigt kan anföras mot den planerade utbyggnaden. Sålunda göres gällande att lax- och laxöringsfisket i ån skulle spolieras samt att också motsvarande fiske i havet, särskilt i södra delen av Östersjön, skulle lida väsentligt förfång. I huvudsak detsamma framhålles i fråga om ålfisket. Vidare betonas att betydande skönhetsvärden skulle förstöras. I övrigt anföres en del invändningar mot

de skäl, som i främsta rummet kan synas tala till förmån för vattenbyggnadsförslagen, t. ex. behovet av ökad mängd elektrisk kraft samt hänsyn till arbetsmarknad och försvarsberedskap. De åtgärder, som motionärerna föreslår, är av växlande innebörd. Utskottet återkommer härtill i det följande.

Otvivelaktigt skulle det medföra mycket betydande ekonomiska konsekvenser, om lax- och laxöringsfisket i Mörrumsån skulle gå till spillo. I ett par remissyttranden påpekas att laxfisket i Mörrumsån redan i förarbetena till vattenlagen nämnes som exempel på sådant fiske av större betydenhet, som icke borde få spolieras. Ännu större än skadan genom ett tillspillogivande av lax- och laxöringsfisket i själva ån skulle, såsom också framhålls i motionerna I: 364 och II: 17, förlusterna bli för motsvarande fiske i havet, om ån upphörde att vara ett lax- och laxöringsproducerande vattendrag. Huruvida det kan vara möjligt att för rimliga kostnader motverka dessa förluster genom uppfödning i fiskodlingsanstalter, från vilka lax- och laxöringsungar utsläppes i åns nedersta del, synes vara tvivelaktigt. Meningarna härom är delade. Hittills föreliggande erfarenheter synes vara övervägande negativa. Även för ålfisket i ån och i havet torde de planerade kraftverksbyggena medföra väsentligt avbräck, ehuru några närmare beräkningar, såvitt utskottet har sig bekant, icke gjorts på denna punkt.

Av synnerligen stor vikt är enligt utskottets mening frågan om de planerade åtgärdernas verkningar ur naturskyddssynpunkt. Såsom Svenska naturskyddsföreningen i sitt yttrande till utskottet framhållit, är Mörrumsåns dalgång av gammalt känd för sin naturskönhet, och den representerar jämväl betydande kulturvärden. Utskottet har i anledning av motionerna företagit en studieresa utefter Mörrumsån och har därvid fått ett starkt intryck av de skönhetsvärden som här är i fara. Vidare torde, om tillstånd lämnas till de planerade kraftverksbyggena, en reglering av sjön Åsnen snart bli aktuell. Detta skulle såväl ur naturskyddssynpunkt som ur jordbrukssynpunkt vara särskilt beklagligt, eftersom sjön är grund och stränderna flacka samt därför redan en ringa höjning eller sänkning av vattennivån medför att stora områden sättes under vatten eller torrlägges.

Vad därefter angår behovet av elektrisk kraft samt de arbetsmarknads-hänsyn, som anförts till stöd för vattenbyggnadsförslagen, vill utskottet endast understryka vad kammarkollegiet i sitt yttrande på denna punkt uttalat därom att Mörrumsåns utbyggnad har ganska ringa betydelse för kraftproduktionen i landet samt att verkan på företagsamheten och sysselsättningen inom länet, ehuru lokalt och för viss tid av betydelse, förefaller att på det hela taget vara tämligen ringa. Huruvida några avgörande försvarsberedskapssynpunkter kan anläggas på frågan har utskottet icke haft erforderligt material tillgängligt för att bedöma.

De omständigheter, för vilka nu redogjorts, är uppenbarligen av den art, att de kommer att beaktas vid vattendomstolens prövning. Däremot förefaller det tveksamt, om därvid hänsyn kan tagas till en annan synpunkt, som utskottet tidigare i år i annat sammanhang berört. I sitt utlåtande nr 2 rörande fråga om vissa ändringar i vattenlagen, avsedda att bereda ökat skydd för fisket vid vattenkraft- och vattenregleringsföretag m. m., framhöll utskottet sålunda till en början bl. a. att det vore uppenbart att kraftförsörjningens tillgodoseende vore ett samhällsintresse av sådan vikt, att utbyggnad av vattendragen i stor utsträckning måste tillåtas, även i fall där fisket därigenom skulle lida förfång. I detta sammanhang ifrågasatte utskottet emellertid, om icke på något sätt skydd borde beredas för några laxförande vattendrag, särskilt i sådana fall, där den uttagbara vattenkraften vore av mindre betydelse för landets kraftförsörjning i dess helhet. De nu förevarande motionerna aktualiserar detta spörsmål. Genom den omfattande utbyggnad av strömfall för alstring av elektrisk kraft som ägt rum särskilt under de sista årtiondena har allt flera vattendrag i hög grad förlorat i betydelse som laxförande och laxproducerande. Denna utveckling är att beklaga icke blott med hänsyn till fiskets intressen. Även ur naturskyddssynpunkt samt av mera allmänt kulturella skäl synes det vara ett angeläget önskemål att för framtiden bevara åtminstone några laxälvar i vårt land i väsentligen orört skick. Enligt utskottets mening bör därvid minimikravet innefatta åtminstone två större vattendrag, ett i Norrland och ett i södra Sverige. Eftersom alla laxförande vattendrag av större betydelse i södra Sverige utom Mörrumsån redan torde vara i väsentlig utsträckning utbyggda samt i huvudsak ha upphört att vara laxförande och laxproducerande, synes enda möjligheten att för södra Sveriges vidkommande tillgodose det nyss nämnda önskemålet vara att Mörrumsån skyddas mot ytterligare utbyggnad. Om så sker, skulle det av allt att döma också vara möjligt att utan alltför dyrbara anordningar få laxen att, såsom var fallet innan ån började utbyggas, vandra ända upp i sjön Åsnen. Utöver de fördelar, som tidigare framhållits som en följd av skydd för Mörrumsån, skulle man på så sätt kunna öka åns värde både som fiskproducerande vattendrag och som turistattraktion samt plats för sportfiske och annan rekreation.

I ett par remissyttranden har föreslagits lagstiftningsåtgärder i form av ändringar i expropriationslagen eller vattenlagen i syfte att bevara Mörrumsån som laxförande och laxproducerande vattendrag. Utskottet utgår emellertid från att, även om vattendomstolen icke alls eller endast i begränsad mån skulle ha möjlighet att beakta önskemålet att bevara några laxälvar i landet, Kungl. Maj:t dock är oförhindrad att göra detta för den händelse frågan om tillstånd till den planerade utbyggnaden skulle komma att jämlikt 2 kap. 3 § tredje stycket vattenlagen underställas Kungl. Maj:t.

På grund härav och med hänsyn till att domstolsprövningen av frågan pågår anser sig utskottet i vart fall f. n. icke ha tillräcklig anledning att föreslå någon lagstiftningsåtgärd eller utredning härom.

Vad härefter angår de särskilda motionsyrkandena torde det redan av vad ovan sagts framgå att utskottet icke finner det erforderligt med någon skrivelse till Kungl. Maj:t av det innehåll som föreslås i det första yrkandet i motionen I: 364 samt att utskottet ej heller kan förorda någon skrivelse till Kungl. Maj:t i enlighet med den hemställan som göres i motionen II: 17.

I fråga om det andra yrkandet i motionen I: 364, för vilket som skäl åberopas bl. a. att kronan tillhörig fast egendom skulle drabbas av Mörumsåns utbyggnad, synes det klart att stadgandet i § 77 regeringsformen om förbud för Kungl. Maj:t att utan riksdagens samtycke avhända kronan fast egendom icke är tillämpligt på den prövning av fråga om tillstånd till byggande i vatten m. m., som enligt bestämmelser i vattenlagen kan tillkomma Kungl. Maj:t på hemställan av vattendomstol. Med uttrycket »avhända» i § 77 regeringsformen torde åsyftas ett med vanligt privaträttsligt handlande jämställt förfogande över kronoegendom. Kungl. Maj:ts prövning enligt vattenlagen däremot har samma karaktär som en domstolsprövning och måste i princip vara oberoende av om den egendom som kan drabbas är i kronans eller i annans ägo. Det tredje yrkandet i motionen avser åtgärder, som det i händelse av behov torde ankomma på vederbörande länsstyrelse att ta initiativ till. Något ingripande från Kungl. Maj:ts eller riksdagens sida synes icke påkallat.

Av yrkandena i motionen I: 365 torde det första i huvudsak kunna tillgodoses inom ramen för gällande lagstiftning. I den mån, såsom antydes i kammarkollegiets yttrande, svårigheter skulle möta att medhinna erforderliga undersökningar på grund av bristande personella eller ekonomiska resurser är det givetvis angeläget att dessa svårigheter undanröjes. Denna fråga bör emellertid prövas i sedvanlig ordning i samband med behandling av anslagsäskanden från de fiskerivårdande myndigheterna. Det andra yrkandet i motionen torde till viss del tillgodoses genom den utredning som äger rum inför vattendomstolen och, vid eventuell underställning av frågan, hos Kungl. Maj:t. I övrigt synes i nu förevarande sammanhang ingen åtgärd påkallad i anledning av detta yrkande. Det sista yrkandet synes åsyfta ett ingripande i det nu pågående domstolsförfarandet, något som uppenbarligen ej kan komma i fråga. I den mån yrkandet kan antagas avse någon lagstiftningsåtgärd vill utskottet hänvisa till vad ovan uttalats om att tillräcklig anledning i vart fall f. n. icke synes föreligga till sådan åtgärd.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motioner, I: 364, I: 365 och II: 17, icke
måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 9 november 1954.

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD.

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Osvald, Hermansson, Albert*, Grym,
Nilzon, Ivar, Jansson, Axel, Ohlsson, Ebbe, Ohlsson, William, och Carlsson,
Georg;

från andra kammaren: herrar Andersson i Löbbo, Åhman, Johans-
son*, Nyberg och Andersson i Ryggestad, fru Boman, herr Jansson i Bene-
stad och fru Renström-Ingenäs.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.